

РАЗДЕЛ 3 ЯЗЫКОВАЯ КАРТИНА МИРА И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КУЛЬТУР

SECTION 3 THE WORLD LANGUAGE PICTURE AND CULTURE INTERACTION

БЕЛАРУСКІЯ І АНГЛІЙСКІЯ СУБСТАНТИВАВАНЫЯ НЕКАДЫФІКАВАНЫЯ АД'ЕКТЫЎНЫЯ КАМПАЗІТЫ

BELARUSIAN AND ENGLISH SUBSTANTIVATED NON-CODIFIED COMPOUND ADJECTIVES

Т.А. Астапчык

T.A. Astapchyk

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка,
Мінск, Беларусь, *tatjana-vyskvarko@rambler.ru*
Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank,
Minsk, Belarus, *tatjana-vyskvarko@rambler.ru*

Артыкул прысвечаны даследаванню субстантывавальных беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад'ектыўных кампазітаў у мастацкіх тэкстах 20–30-х гг. XX стагоддзя. Адзначаецца, што субстантываваныя некадыфікаваныя ад'ектыўныя кампазіты характарызуюцца багатымі вобразна-выяўленчымі магчымасцямі і могуць разглядацца як стылістычны сродак у мастацкім тэксце.

Ключавыя словы: субстантывацыя; некадыфікаваныя ад'ектыўныя кампазіты; комплексная прымета; стылістычны сродак.

The article is devoted to the study of substantiated Belarusian and English non-codified compound adjectives in literary texts of the 20–30s of the 20th century. It is noted that substantiated non-codified compound adjective are characterized by rich figurative and expressive possibilities and can be considered as a stylistic means in a literary text.

Keywords: substantiation; non-codified compound adjective; complex feature; stylistic means.

Некадыфікаваныя ад'ектыўныя кампазіты (далей – НАК) прадстаўляюць сабой надзвычай цікавы матэрыял для даследавання. Стварэння пераважна са стылістычнымі мэтамі, яны ўвасабляюць імкненне пісьменніка да перадачы комплекснай арыгінальнай прыметы, скандэнсаванай якасці, уласцівасці субстантыва.

На мяжы ад'ектыўных і субстантыўных слоў знаходзяцца субстантываваныя НАК, спрэчная прырода якіх прыцягвае і пісьменнікаў, і даследчыкаў аўтарскай словатворчасці.

Матэрыялам для даследавання паслужылі беларускія і англійскія НАК, сабраныя метадам скразной выбаркі з раўназначных па аб'ёме мастацкіх праявістых тэкстаў 20–30-х гадоў XX стагоддзя 17 беларускіх (Міхась Зарэцкі, Мікола Нікановіч, Змітрок Бядуля, Якуб Колас, Максім Гарэцкі, Ян Скрыган, Эдуард Самуйлёнак і інш.) і 15 англійскіх (Дэвід Герберт Лоўрэнс, Вірджынія Вульф, Джон Галсуорсі, Рычард Олдынган, Гільберт Кійт Чэстэртан, Герберт Уэлс, Уільям Сомерсет Моэм і інш.) пісьменнікаў.

Субстантываваныя НАК, бясспрэчна, характарызуюцца апрадмечанасцю, што пацвярджае семантычную моц такіх адзінак, іх магчымасць перадаваць складаныя рэаліі ў ад'ектыўных формах. Субстантываваныя ад'ектывы разглядаліся як сінкрэтычныя ўтварэнні ў даследаванні В. В. Бабайцавай [1, с. 242–259], якая адзначае іх экспрэсіўнасць, семантычную ёмістасць і, як вынік, высокую частотнасць у мастацкіх тэкстах. Адметнасць катэгорыяльнага значэння такіх адзінак заключаецца ў сумяшчэнні прыметавага і субстантыўнага семантычных кампанентаў [1, с. 242], што дазваляе разглядаць субстантываваныя ад'ектывы як перыферыйную, але неад'ёмную частку корпуса НАК.

Сярод беларускіх НАК зафіксаваны 69 субстантываваных адзінак (4,4%), сярод англійскіх – 8 адзінак (0,6%). З'яўляючыся арыгінальнымі “назвамі-характарыстыкамі” [1, с. 259], такія НАК утвараюць семантычна няўлоўны пласт слоў: *Птушкі лётаюць, а пець яны могуць сёння толькі аб радасна-жыццёвым* (В. Каваль); *Старэнькі бярозавы шлях дыхае сумна-далёкім і спакойна-імклівым* (М. Зарэцкі); *Ён бачыць там, недзе далёка, у дыме сіняе смагі, невыразна-знаёмае, любое...* (М. Зарэцкі). Субстантываваныя НАК узбагачаюць мастацкія тэксты шлейфам семантычнай зашыфраванасці, няўлоўнасці, сігналізуюць пра ўваход на “тэрыторыю невыказнага”, дзе пісьменнік не знайшоў, папершае, кадыфікаваных слоў, а па-другое – субстантываў для наймення пэўных старонак чалавечага жыцця і асаблівасцей яго ўспрымання.

Англійскія субстантываваныя НАК ужываюцца пераважна з мэтай надання арыгінальнай колеравай характарыстыкі: *And on the stage the ballet whirled its Kaleidoscope of snow-white, salmon-pink, and emerald-green and violet and seemed suddenly to freeze into a stilly spangled pyramid* (J. Galsworthy); *Rose-red and gold-yellow of the flowers swam in her eyes* (D. H. Lawrence).

Субстантываваныя НАК з'яўляюцца стылістычна маркіраванымі адзінкамі ў беларускіх і англійскіх мастацкіх тэкстах і сведчаць пра семантычную шматграннасць ад'ектыўнай лексікі.

Багатыя вобразна-выяўленчыя магчымасці характэрны для субстантывавanych НАК. Два субстантываваныя НАК могуць ужывацца побач і з'яўляцца кантэкстуальнымі сінонімамі: *І хацелася дужа Лясніцкаму выйсці ды сказаць нешта такое гарачае, агнёвае, ... што б адразу итурхнула ўсіх на шалёна-адважнае, бязмежна-геройскае* (М. Зарэцкі); *Хоць тое вярні, што было тады, каб зноў забыцца на жыццё, каб зноў было радасна-светлае, нязбытна-прыгожэе, каб былі летуценні* (М. Зарэцкі). Некалькі субстантывавanych НАК у адным сказе надаюць выказванню дынамізм, інтанацыйную стройнасць: *Старэнькі бярозавы шлях дыхае сумна-далёкім і спакойна-імклівым* (М. Зарэцкі).

Прывядзем яшчэ прыклады субстантывавanych НАК у мастацкіх тэкстах:

– *Агідна-смяротнае: Штодзень – бліжэй пасоўваўся на вёску страх нечага вялізнага, агідна-смяротнага...* (М. Нікановіч).

– *Балюча-салодкае: Яны настойна гаварылі аб нечым, напаміналі нешта балюча-салодкае, даўняе* (М. Зарэцкі).

– *Брудна-каравае: ...Брудна-каравае ніколі не зробіцца стройным і правільным* (М. Гарэцкі).

– *Глыбока-таемнае: Ці тут ёсць тое нешта глыбока-таемнае, ці проста глупства якое?* (М. Зарэцкі).

– *Гнеўна-нездаволеная: ...У мяне, у глыбіні пачуццяў, ішла нейкая добра нявызначаная мною барацьба, ішоў глухі бунт, падыходзіў ён да граніц маіх думак і праліваўся ў гнеўна-нездаволеная* (М. Нікановіч).

– *Грозна-насмешлівы: ...Здалося яму, што гэта ён вельмі многа займае месца, усім і нейкаму хітра-смеламу і грозна-насмешліваму вельмі замінае і як бы загэтым яго караю – цяжкаю хваробаю* (К. Чорны).

– *Жаласна-пяшчотнае: Дзеці пачалі моцна смаркаць і ўсхліпваць, а маці іх, нагнуўшыся над пакойнікам, зноў пачала гаварыць яму нешта жаласна-пяшчотнае* (К. Крапіва).

– *Злучна-злітае: Тыя нявідныя іскры, цёкі душы, што лучаць людзей у адно цэлае, злучна-злітае, перадаваліся паэту* (Я. Колас).

– *Напружана-пышнае: Было ў гэтым жудасным святле нешта крыважэрнае і разам з тым урачыста-шырокае, напружана-пышнае* (М. Зарэцкі).

– *Неадступна-турбуючае: І дзейкалі ўсё, пагаварвалі сяляне аб нечым неадступна-турбуючым, аб нечым няскончаным і пільна патрэбным* (М. Зарэцкі).

– Нечакана-смелае: Захацелася зрабіць нешта **нечакана-смелае**, каб здзівіць яе, збянтэжыць (М. Зарэцкі).

– Нечакана-страшнае: Яна шырока раскрыла вочы, быццам убачыла нешта **нечакана-страшнае**, дзіка і недалужна схавілася за руку Андрэя, прытулілася да яе, нібы шукаючы абароны (М. Зарэцкі).

– Нязбыўна-патрэбнае: ...Гэтыя гукі адродзяць у ім учорашняе, і заўтрашняе, і леташняе, і залеташняе пачуццё дакучна-нязменнае аднастайнасці, у якім, выходзіць, ёсць нешта **нязбыўна-патрэбнае** чалавеку... (М. Зарэцкі).

– Нязграбна-трагічнае: Было ў ёй нешта застыглае, **нязграбна-трагічнае** – у хваравіта-сінім, рэзка акрэсленым твары, у голасе – грубым і працяжлівым, поўным нейкага пагардлівага дакору (М. Зарэцкі).

– Прыгожа-павабнае: Перш за ўсё адчуваўся страх, але разам з тым было і штось **прыгожа-павабнае** ў гэтым далёкім грукатанні... (Я. Колас).

– Приемна-халоднае: ...І скрозь сетку над вачыма паліўся востры ж струмень, што ўспрынялося і **приемна-халодным**, і цёпла-мокрым, і лагодным, і адваротным (К. Чорны).

– Радасна-жыццёвае: Птушкі лётаюць, а пець яны могуць сёння толькі аб **радасна-жыццёвым** (В. Каваль).

– Радасна-моцнае: ...І было ў яе рытмічных пералівах нешта агульнае з гэтым маршам, нешта такое ж **радасна-моцнае**, поўнае захаплення (К. Чорны).

– Радасна-прывабнае: Для іх гэта нешта невядомае і таямнічае, а разам з тым **радасна-прывабнае** (К. Крапіва).

– Радасна-светлае: Хоць тое вярні, што было тады, каб зноў забыцца на жыццё, каб зноў было **радасна-светлае**, нязбытна-прыгожае, каб былі летуценні (М. Зарэцкі). □ Няма таго **радасна-светлага** – чорна ў жыцці, страшна і жудасна (М. Зарэцкі).

– Радасна-прачулае: То яна, жаласна скуксіўшы маленькую сваю фізіяномію, запяе напаўзабыты раманс, то ўспомніць што-небудзь **рамантычна-прачулае** з сваё неверагоднае мінуўшчыны... (М. Зарэцкі).

– Родна-балючае: Я адчуваў, што тут, над гэтай кляцьбой, ёсць нешта вялікае, **родна-балючае**... (М. Нікановіч).

– Родна-спакойнае: ...Нешта стала з'яўляцца ў ім **родна-спакойнае** (К. Чорны).

– Салодка-шчымлывае: А з гэтым разам хлынула цэлае мора даўнага, **салодка-шчымлывага** (М. Зарэцкі).

– Слёзна-жаласнае: І дзядзіна папросіць, каб прачытаў што-небудзь **слёзна-жаласнае** (М. Гарэцкі).

– Сумна-далёкае: Старэнькі бярозавы шлях дыхае **сумна-далёкім** і спакойна-імклівым (М. Зарэцкі).

– Таемна-вялікае: Нібыта ён клікаў да сябе крышачку адпачыць і сказаць нешта **таемна-вялікае** (Я. Скрыган).

– Таемна-прыгожае: І з натхненнем глядзеў уперад, скрозь людзей, скрозь будынкі і бачыў, як у сне, нешта **таемна-прыгожае** (М. Зарэцкі).

– Трывожна-радаснае: І пераблыталася ў дзіўны клубок з тым шчыmlівым, **трывожна-радасным**, з тым, што ўзняла ў сэрцы паненка Раіса (М. Зарэцкі).

– Туга-звонкае: З труб вылівалася **туга-звонкае**, срэбнае (К. Чорны).

– Урачыста-шырокае: Было ў гэтым жудасным святле нешта крыважэрнае і разам з тым **урачыста-шырокае**, напружана-пышнае (М. Зарэцкі).

– Хітра-смелы: ...Здалося яму, што гэта ён вельмі многа займае месца, усім і нейкаму **хітра-смеламу** і грозна-насмешліваму вельмі замінае і як бы загэтым яго караю – цяжкаю хваробаю (К. Чорны).

– Хітра-шыпучы: ...Выткнуў горад у палявую цемень тры круглыя вочы некага **хітра-шыпучага**, жывога (К. Чорны).

– Цёпла-мокрае: ...І скрозь сетку над вачыма паліўся востры ж струмень, што ўспрынялося і прыемна-халодным, і **цёпла-мокрым**, і лагодным, і адваротным (К. Чорны).

– Цягуча-салодкае: Але закапала нешта на сэрца – нешта агнёвае і **цягуча-салодкае**, успеніла сэрца напорным уздымам (М. Зарэцкі).

– Чалавецка-беларускае: Тое лепшае, **чалавецка-беларускае**, што ўздавала ўва мне сям'я, тое доўгі час выкараняла ўва мне расійская школа (М. Гарэцкі).

– Шпарка-імклівае: Час – гэта нешта нечувана **шпарка-імклівае** (К. Крапіва).

– Bronze-green: She arranged her flowers in many vases, till the communion table was like the window, a tangle of strong yellow, and crimson, and purple, and **bronze-green** (D. H. Lawrence).

– Emerald-green: And on the stage the ballet whirled its Kaleidoscope of snow-white, salmon-pink, and **emerald-green** and violet and seemed suddenly to freeze into a stilly spangled pyramid (J. Galsworthy).

– Golden-green: They walk the streets like sunset clouds, but we have woven and spun in scarlet or in **golden-green** the gay coats of the sun (G. K. Chesterton).

– Gold-yellow: Rose-red and **gold-yellow** of the flowers swam in her eyes (D. H. Lawrence).

– *Little-headed: And there in the dusk of it he was sitting when they came, full of bubble and squeak – something very **little-headed** about people when they'd won money* (J. Galsworthy).

– *Rose-red: **Rose-red** and gold-yellow of the flowers swam in her eyes* (D. H. Lawrence).

– *Salmon-pink: And on the stage the ballet whirled its Kaleidoscope of snow-white, **salmon-pink**, and emerald-green and violet and seemed suddenly to freeze into a stilly spangled pyramid* (J. Galsworthy).

– *Snow-white: And on the stage the ballet whirled its Kaleidoscope of **snow-white**, salmon-pink, and emerald-green and violet and seemed suddenly to freeze into a stilly spangled pyramid* (J. Galsworthy).

Такім чынам, субстантывацыю можна справядліва назваць стылістычным сродкам, што інтэгруе ў складаным цэльнааформленым слове пласт думак, пачуццяў, падзей, сканцэнтраваную апрадмечаную якасць. У разгледжаных мастацкіх тэкстах назіраецца перавага беларускіх субстантывавальных НАК (у параўнанні з англійскімі). Спалучэнне субстантыўных і ад'ектыўных рыс у субстантываным НАК забяспечваюць невычарпальныя вобразна-выяўленчыя магчымасці такіх адзінак.

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. Бабайцева В. В. Явления переходности в грамматике русского языка. М. : Дрофа, 2000.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ГАСТРОМЕТАФОРЫ В МЕДИАДИСКУРСЕ: СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF THE GASTRONOMIC METAPHOR IN MEDIA DISCOURSE: COMPARATIVE ASPECT

A.B. Belusevich

A.V. Velisevich

Белорусский государственный экономический университет,
Минск, Беларусь, velisevich7@gmail.com
Belarusian State Economic University,
Minsk, Belarus, velisevich7@gmail.com

Основное внимание в данной статье уделяется выявлению и рассмотрению лексико-семантических особенностей гастрономических метафор в медийном дискурсе (на примере немецкого и русского языков).

Ключевые слова: медийный дискурс; гастронометафора; образно лексико-фразеологические поля (далее – ОЛФП); лексико-семантическое поле «Еда/Пища» (далее – ЛСП); лексико-тематические группы (далее – ЛТГ).